

سیر اندیشه های معماری

تاریخ معماری جهان، تاریخ معماری معاصر و مبانی نظری معماری

مؤلف: مهندس محمد جواد مهدوی نژاد

دانشجوی دکتری معماری دانشکده هنرهای زیبا - دانشگاه تهران

بهار ۱۳۸۶

سرشناسه: مهدوی نژاد، محمد جواد
عنوان و پدید آور: سیر اندیشه های معماری: تاریخ معماری جهان، تاریخ معماری
معاصر و مبانی نظری / مولف: محمد جواد مهدوی نژاد
مشخصات نشر: تهران، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد تهران، ۱۳۸۵.
مشخصات ظاهری: ۱۸۲ص: مصور
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۲۹-۱۲-۸
یادداشت: فیبا

یادداشت: صفحه عنوان به انگلیسی: Mohammadjavad Mahdaveinejad. The world
Arch tectural. The ories The world Architecture, contemporary architecture and
Architectural Reflections
یادداشت: کتابنامه: ص: ۱۸۱.

عنوان دیگر: تاریخ معماری جهان، تاریخ معماری معاصر و مبانی نظری عمومی
موضوع: معماری -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع: معماری -- تاریخ.
شناسه افزوده: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد تهران
رده بندی کنگره: ۹س۹/م۹/NA۲۰۰۰
رده بندی دیویی: ۷۲۰/۷۱۱
شماره کتابخانه ملی: ۳۷۵۰۲-۸۵ م

ر نام کتاب: سیر اندیشه های معماری ر مولف: محمد جواد مهدوی نژاد ر ناظر چاپ: منصور احمد بیگی
ر طراح جلد: مظاهر خادم لو ر لیتو گرافی: آبرنگ ر چاپ: نقش نیزار
ر نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۸۶ ر شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه ر قیمت: ۵۰۰ تومان
ر شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۲۹-۱۲-۸
ر ناشر: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی شعبه واحد تهران
ر با همکاری جهاد دانشگاهی دانشکده هنر های زیبا دانشگاه تهران
ر نشانی: تهران - صندوق پستی ۱۸۶-۱۳۱۴۵
ر تلفن: ۶۶۹۵۴۳۶۸-۶۶۴۱۸۴۹۹
ر تلفن مرکز پخش: ۶۶۹۵۷۷۴۸-۶۶۴۶۶۳۰۵-۲-۶۶۴۹۰۷۴۰-۶۶۴۹۰۷۴۱

هنر و معماری، آمیختگی ویژه‌ای داشته و دارند. چنانکه برخی یکی را زیرمجموعه دیگری بشمار می‌آورند. این آمیختگی بویژه در مطالعه روند تحولات گذشته تاکنون بیشتر چهره نمایی می‌کند. گرچه در گذشته‌های دور، هنر بشر جدا از ابزار کار و کالبد دربرگیرنده او نبوده است، لیکن به مرور زمان، نقش سمبولیک و تزئینی هنر و معماری رو به تزاید گذاشته است. در عوض با نزدیک شدن به قرون جدید، کارکرد نظریات و تئوریه‌ها در قالب مکاتب فکری و سبکهای هنری جایگاه خاصی در ادبیات، هنر و معماری یافته است.

تحولات رخ داده در حوزه نظری، مباحث جهان شناختی یا جهان بینی، اعتقادات مذهبی و یا حتی سنن و آداب و رسوم عرفی و قبیله‌ای، نموده‌های خود را در آثار هنری و کالبد معماری اقالیم گوناگون نشان داده است.

شناخت هنر و شناخت معماری آنگاه که با تعمق در بستر و زمینه اجتماعی شکل دهنده آن صورت پذیرد، می‌تواند به شناخت روند تحول و پرورش ایده‌ها و ایده‌آلهای نوع بشر کمک شایانی بنماید. این خصائل ذاتی بشر است که منشاء بسیاری از تغییرات و تحولات در طول قرن‌ها زندگی جمعی در کره خاکی بوده است. شناخت آمال و ایده‌های بشر از منظر دست ساخته‌ها و آثار، چیزی است که صاحبان خرد را به عبرت واداشته و مسیر صحیح را از بیراهه بازنمائی خواهد نمود. کتاب سیر اندیشه‌های معماری که تلاش جدیدی در حوزه تاریخ معماری و هنر از دوران اولیه تا دوره معاصر می‌باشد، از این منظر مجموعه‌ای مخلص و قابل تأمل می‌باشد. تلاشی که باتوجه به جوان بودن مؤلف آن، در خور تقدیر بوده و جسارت‌آمیز بنظر می‌رسد. از آنرو که نزدیک شدن به حوزه مباحث نظری بویژه زمینه‌های تاریخی خاصه در حیطه هنر و معماری حوزه‌هائی پرمخاطره بوده است. از یک سو مفصل بودن این روند بویژه در سایر منابع موجود فارسی معمولاً برای دانشجویان هنر و معماری اشراف لازم از طریق مطالعه را امری غیرممکن نموده است و از سوی دیگر منابعی که بتواند ضمن رعایت ایجاز، تصویر کاملی از آثار هنر و معماری و زمینه‌های نظری شکل‌گیری آنها را در یک مجموعه گردآورد، کمتر مورد توجه بوده و به مخاطبین عرضه شده است.

تلاش آقای مهندس محمدجواد مهدوی نژاد ضمن آنکه منجر به ارائه چنین اثری گردیده است، پنجره جدیدی را به روی علاقمندان بویژه جوانان ایران گشوده است. این تجربه برانگیزاننده کسانی خواهد بود که خلاءهای موجود در حوزه نظریات و تاریخ رابخوبی لمس کرده و مشتاقانه در آرزوی شکل‌گیری کانونهای فکری و اندیشه‌های تحلیل‌گری هستند که بتواند با نقد و نظر در سیر آثار و اندیشه‌های بشر، راه آینده را با تکیه بر منابع فرهنگی غنی اسلامی - ایرانی و در بستر عبرت آموزی از گذشتگان پیماید. امید آنکه شاهد ظهور هر چه بیشتر این نسل نوحاسته باشیم.

تنظیم مطالب کتاب بگونه‌ای است که امید آن می‌رود بتواند نیازهای دانشجویان رشته‌های هنر و معماری را بویژه در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد مرتفع نموده و منبع مناسبی جهت مطالعه و آمادگی آزمون کارشناسی ارشد باشد.

ضمائم این کتاب شامل تصاویر بناهای معاصر در جهان و ایران است که تنظیم این دو ضمیمه، فتح باب هدفمندی در جهت بررسی‌ها و تحلیل‌های بعدی و شناخت تلاشهای معماران معاصر ایران به موازات جریانهای جهانی این حوزه می‌باشد.

در انتشار این کتاب علاوه بر مؤلف که از دانشجویان ممتاز دوره دکتری معماری دانشگاه تهران هستند، آقای محمد میرزاخانی دانشجوی دوره دکتری ادبیات دانشگاه تهران نیز که به تناسب موضوع و با توجه به تخصصی بودن متن کتاب بعنوان ویراستار انتخاب شده و قبول زحمت نموده‌اند درخور تقدیر می‌باشند که بدینوسیله از ایشان سپاسگزاری می‌گردد.

در خاتمه از کلیه همکاران در حوزه معاونت آموزشی جهاددانشگاهی دانشکده هنرهای زیبا و همچنین سازمان انتشارات جهاددانشگاهی دانشگاه تهران که انتشار این اثر را میسر نمودند، قدردانی می‌گردد. خواهشمند است هر گونه نظر یا پیشنهاد خود را به نشانی الکترونیکی education@jahat.ir ارسال فرمائید.

جهاد دانشگاهی دانشکده هنرهای زیبا

معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی

دانشگاه تهران

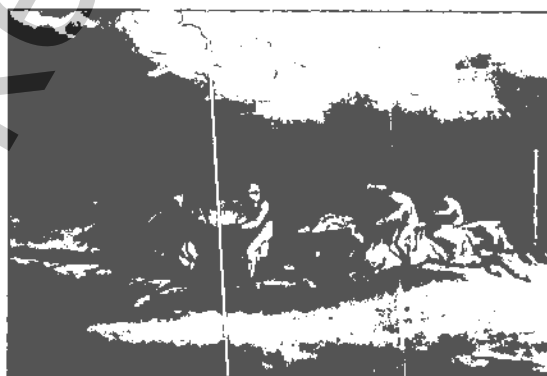
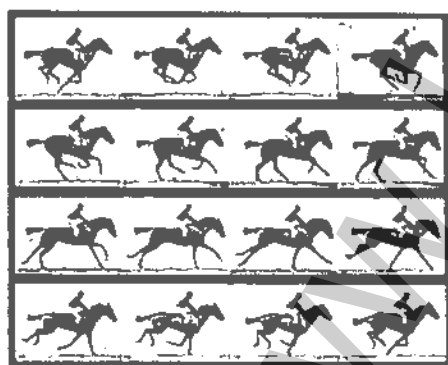
دانشگاه تهران

education@jahat.ir

مقدمه‌ی مولف:

پرسش از هنر مدت‌هاست که ذهن بشر را به خود مشغول ساخته است. پرسش "هنر چیست؟" و یا پرسش از چیستی معماری، بارها و بارها در طول تاریخ مطرح بوده‌اند و بسیاری از اندیشمندان حوزه‌های هنر و معماری تلاش کرده‌اند تا در حد توان به این پرسش‌ها پاسخ دهند. این مساله زمانی حساس‌تر می‌شود که موضوعات کیفی‌تری نیز در کنار اصل موضوعات مطرح شوند، مانند آنکه سوال شود: معماری خوب کدام است؟ و یا: کدامیک از دوره‌ها و سبک‌های تاریخ معماری جهان موفق‌تر بوده‌اند؟ چنین پرسش‌هایی همواره گشوده‌اند و لازم است در هر موقعیت، در حد توان به آن‌ها پرداخته شود.

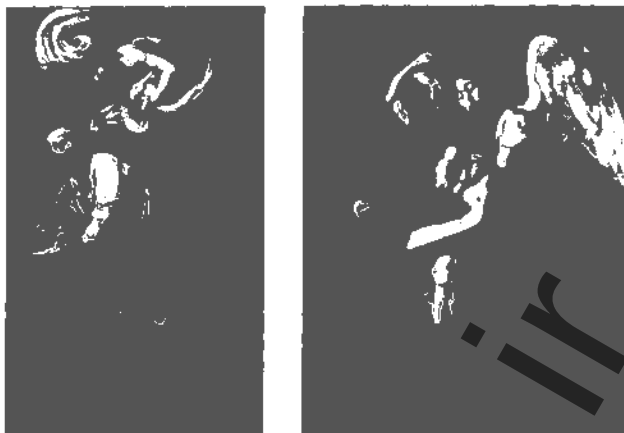
به راحتی می‌توان آثاری را مشاهده کرد که در دوره‌ای اثر هنری خوب، و در دوره‌ای دیگر نامناسب تشخیص داده شده است. به راحتی می‌توان دریافت که واژه‌ی هنر در زمان‌ها و مکان‌های مختلف، با معانی و مصادیق بسیار متفاوتی به کار گرفته شده است. آنچه به عنوان تاریخ هنر و معماری جهان مورد مطالعه قرار می‌گیرد، در حقیقت به مجموعه آثاری می‌پردازد که در طول تاریخ بشر به عنوان اثر هنری، و یا یک معماری ارزشمند شناخته شده‌اند. بهتر است در دانشگاه‌ها و مراکز مختلف آموزشی به جای نام تاریخ معماری، از نام «دانش معماری» استفاده شود، زیرا لازم است از تجربیات جامعه‌ی بشری در جای‌جای جهان و در طول تاریخ، برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های امروزی جامعه‌ی بشری استفاده شود. اگر آموختن تاریخ منجر به استفاده از تجربیات گذشتگان شود، مطالب مربوط را می‌توان نوعی دانش دانست، موضوعی که می‌تواند به بینش طراحی معماری معاصر ما یاری رساند.

تصویر سمت راست: تئودور ژریکو، سابقه اسب‌دوانی در اپسون، سال ۱۸۲۱، رنگ روغن، موزه لوور، پاریس.
تصویر سمت چپ: ادوارد موبیرج، اسب در حال ناخست، سال ۱۸۷۲، توالی تصویری، موزه کینگستون، آبان، تیز.

عده‌ای در نقدها و تحلیل‌های خود برخی از آثار هنری را غیر واقعی می‌شمارند و به همین دلیل پدید آورندگان آن‌ها را محکوم می‌نمایند. اما آیا به راستی کسی می‌تواند تشخیص دهد که حقیقت مطلق چیست تا پس از آن بتواند ایده‌ی هنری را با آن تطبیق دهد؟ یکی از مهمترین چیزهایی که در هنر و معماری معاصر مطرح شده، موضوعی است که از آن با عنوان «آشنایی‌زدایی» یاد می‌شود. آشنایی‌زدایی موضوع جدیدی نیست و در هنر از سابقه‌ای طولانی برخوردار است. منتقدین هنر و معماری، خصوصاً در دوره‌های گذشته نسبت به این جریان‌ها واکنش‌های تند می‌دادند و در برخی از موارد چنین کارهایی را نیز به شدت محکوم می‌کردند. اما رفته رفته این جریان توانست در هنر جایگاه خویش را باز یابد. شاید نارضایتی‌هایی که در برابر نقاش انقلابی ایتالیا، کاراواجو، صورت پذیرفت، و سرانجام او را مجبور به تغییر طرح مورد نظر کرد، بتوان در این گروه دسته‌بندی نمود. هنر به معنای

بیان حقیقت نیست، همانگونه که به معنای عدم بیان حقیقت نیز نمی‌باشد؛ البته اگر با اندکی تسامح بیان حقیقت را ممکن بدانیم و فاصله‌ی معناشناختی میان حقیقت و واقعیت را از سوی هنرمند، قابل درک تصور نماییم.

تصویر سمت راست: کاراوادجو، قدیس متی، سال ۱۶۰۲، تابلوی تزیین محراب، رنگ روغن روی بوم، ۲۲۳×۱۸۳ سانتی‌متر، تخریب شده، موزه سابق کایزر-فردریک، برلین. تصویر سمت چپ: کاراوادجو، قدیس متی، سال ۱۶۰۲، تابلوی تزیین محراب، رنگ روغن روی بوم، ۲۹۶/۵×۱۹۵ سانتی‌متر، کلیسای سن لوییجهی دنی فرانچزی، رم.

کتاب حاضر مروری است از منظر سبک‌شناختی و مبانی نظری بر تاریخ معماری جهان و تاریخ معماری معاصر. از این رو در بخش‌های مختلف کتاب مفاهیم و آموزه‌های متنوعی ارائه شده است که می‌تواند راهگشای دانشجویان و علاقه‌مندان، در آشنایی با سیر اندیشه‌های معماری شود. مطالب اصلی کتاب در دو گروه اصلی به خوبی قابل مشاهده و بازشناسی می‌باشد. در گروه نخست مطالبی از تاریخ معماری جهان ارائه می‌شوند. مطالبی مانند: هنر و معماری در دوره‌های آغازین، پارینه‌سنگی، میان‌سنگی و نوسنگی (Stone Age)، هنر و معماری بین‌النهرین (Mesopotamia)، هنر و معماری مصر در دوره‌ی سلسله‌های پادشاهی قدیم، میانه و جدید؛ هنر و معماری یونان شامل دوره‌های آرکانیک، کلاسیک و هلنی؛ هنر و معماری روم؛ هنر و معماری بیزانس و دوره‌ی صدر مسیحیت؛ سبک‌های رومانسک (Romanesque)، گوتیک (Gothic)، رنسانس (Renaissance)، باروک (Baroque) و روکوکو (Rococo) و نئوکلاسیک (Neoclassicism) به اختصار مورد تحلیل بررسی قرار می‌گیرد. از گروه سبک‌های دوم، مطالبی در حوزه‌ی آشنایی با سبک‌های جدید و تاریخ معماری معاصر (Contemporary Art and Architecture) ارائه شده‌اند. مانند: آرت نوو (Art Nouveau)، آرت دکو (Art Deco)، اتریش و گروه‌های تجزیه‌طلب (Austria and the Secessionists)، فرانک لوید رایت و سبک معماری محلی (Frank Lloyd Wright and Domestic Style)، اکسپرسیونیسم (Expressionism)، باوهاوس و معماری مدرن (The Bauhaus and Modern Architecture)، کانستراکتیویسم و ساختارگرایی روسی (Russian Constructivism)، لوکوربوزیه (Le Corbusier)، میس وندروهه (Mies Van der Rohe) و عملکردگرایی (Functionalism)، هنر مدرن (Art Modern)، سبک‌های سازه‌گرایی و های‌تک (High Technology)، بلندمرتبه‌سازی و ساختمان‌های بلند (High-Rise Buildings)، پست مدرنیسم (Post Modernism) و ساختارزدایی (De-Constructivism) که هر یک به اختصار مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

یکی از پرسش‌های کلیدی و محوری آن است که چرا تاریخ می‌خوانیم؟ این پرسش که ما را به یاد دوران کودکی و دبستان می‌اندازد، پرسشی راهبردی است که پاسخ مناسب به آن می‌تواند راهگشای بسیاری از تصمیم‌ها و برنامه‌های ما برای آینده باشد. برنامه‌ای که موجب ارتقا و هدفمندسازی آموزش دانش معماری در سطوح مختلف خواهد شد. مهمترین دلیلی که می‌توان برای آموزش تاریخ در سطوح مختلف در نظر گرفت آن است که «آزموده را آزمودن خطاست». بر اساس چنین راهبردی لازم است از گذشته‌ی تاریخی خویش درس گرفته، گام‌های لازم را جهت بهبود و ارتقای معماری معاصر خویش بپیماییم. بدیهی است اطلاعاتی که نتواند در بهبود شرایط به ما یاری رساند، اطلاعات مفیدی نخواهد بود، هرچند از لحاظ علمی کاملاً ارزشمند و قابل

احترام باشد. به عنوان نمونه اگر از ما به عنوان مدرس درس‌های مختلف طراحی معماری سوال شود که برای آشنایی بیشتر با نحوه‌ی استفاده از نماهای یکپارچه‌ی بتنی، بهتر است آثار کدامیک از بزرگان معماری معاصر نظیر نورمن فوستر، ریچارد راجرز، والتر گروپوس، میس‌وندروه و لوکوربوزیه مورد مطالعه قرار گیرد؟ آثار لوکوربوزیه را توصیه می‌کنیم. و یا اگر دانشجوی ما بخواهد به طراحی مدرسه‌ای ارزان‌قیمت با استفاده از مصالح بوم‌آورد معماری اسلامی - ایرانی بپردازد، مدرسه‌ی عاصمی و یا دیگر مدارس طراحی شده توسط استاد پیرنیا را به او جهت مطالعه و تحلیل موضوعی، توصیه می‌نماییم؛ و یا اگر دانشجویی بخواهد در پژوهش‌های خود به شناسایی آثاری بپردازد که همزمان سنت و نوآوری را در خود جلوه‌گر ساخته‌اند، آثار معماری آقای دکتر داراب دیبا را جهت مطالعه و تحلیل پیشنهاد می‌کنیم. چنین رویکردی را می‌توان «رویکرد دانشی» به مقوله‌ی تاریخ معماری جهان، تاریخ معماری معاصر و مبانی نظری معماری دانست. موضوعی که اگرچه در ظاهر نو و بدیع به نظر می‌رسد، در تاریخ معماری ایرانی از گذشته‌ای دور و سابقه‌ای طولانی برخوردار است و ریشه در رابطه‌ی استاد و شاگردی موجود در نظام سنتی آموزش معماری دارد. چنین مفهومی حاصل گفتگوها و راهنمایی‌های اساتید محترم دانشگاه تهران، بخصوص استاد محترم جناب آقای «دکتر سیفیان» است که همواره با برخورد دانش‌محور با مقوله‌های بینارشته‌ای، راه را برای استفاده‌ی کاربردی از دروس تاریخ معماری و مبانی نظری معماری، هموار ساختند. چنین موضوعی را همواره در طول دوران تحصیل و تدریس مورد نظر داشتم و آنچه به عنوان راهبرد اصلی در هدایت چنین ساختاری ارائه شده، حاصل تجربه‌های فراوانی است که به عنوان مدرس درس‌های «طراحی معماری» در دانشگاه‌های مختلف تهران به دست آورده‌ام.

کتاب حاضر به عنوان یک «کتاب درسی» در دوره‌ی کارشناسی ارشد معماری جهت استفاده در درس «سیر اندیشه‌های معماری» و سایر دروس مرتبط تدوین شده، و شامل مفاهیم مربوط به تاریخ معماری جهان، تاریخ معماری معاصر و مبانی نظری معماری است. در زمینه‌هایی که میان اندیشمندان تاریخ معماری جهان وحدت نظر وجود ندارد، تمامی آراء در کنار یکدیگر ارائه شده‌اند. در برخی از موارد نیز چون مطالب دور از ذهن برده‌اند، منبع دقیق آن‌ها برای مطالعه و آگاهی دست‌انداران معماری جهان، ارائه شده است. از این رو کتاب حاضر منبعی مناسب جهت آشنایی با «دانش معماری» است که با «رویکرد طراحی‌محور» و بر اساس مبانی اندیشه‌ای شکل‌دهنده‌ی بناها و آثار معماری، سازمان یافته است. از این رو این کتاب را می‌توان حاصل رویکردی جدید به مقوله‌ی تاریخ معماری جهان، تاریخ معماری معاصر و مبانی نظری معماری دانست. گامی که می‌کوشد داده‌ها را به اطلاعات، و اطلاعات تاریخی را به مفاهیم، و مفاهیم را به دانشی کاربردی ارتقا دهد.

در پایان ضمن احترام و ادب نسبت به تمامی اساتید گرانقدری که در طول دوران تحصیل از مکتب ایشان کسب فیض کرده‌ام، از آقای مهندس محمدرضا خدادادی رئیس محترم جهاد دانشگاهی دانشکده هنرهای زیبا، و آقای محمدرضا شریفی مدیر آموزش جهاد دانشگاهی دانشکده هنرهای زیبا - دانشگاه تهران به سبب اهتمام در چاپ این اثر صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم. ضمن پوزش از تمامی کاستی‌های موجود در کتاب حاضر، از درگاه ایزد متعال برای تمامی دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد و دکتری معماری، و تمامی دیگر علاقه‌مندان دانش معماری جهان و دانش معماری معاصر، آرزوی موفقیت و پیروزی دارم. امید است این تلاش مختصر در آینده‌ای نزدیک به کمک دیگر علاقه‌مندان هنر و معماری ایران‌زمین، به کمال مطلوب برسد.

محمدجواد مهدوی‌نژاد

فهرست مطالب

۱۳.....	آغاز تمدن انسانی و هنرهای اولیه:
۱۷.....	مشرق‌زمین - دروازه تمدن‌های بزرگ:
۲۳.....	هنر و معماری بین‌النهرین:
۲۹.....	هنر و معماری مصر:
۴۳.....	هنر و معماری دریای اژه:
۴۷.....	هنر و معماری یونان باستان:
۵۵.....	هنر و معماری اتراسک‌ها:
۵۷.....	هنر و معماری روم:
۶۵.....	هنر و معماری بیزانس و صدر مسیحیت:
۷۵.....	هنر و معماری رومانسک:
۸۳.....	هنر و معماری گوتیک:
۹۵.....	هنر و معماری رنسانس و شیوه‌گری:
۱۰۷.....	باروک و روکوکو:
۱۱۷.....	نئوکلاسیک:
۱۲۷.....	دانش معماری معاصر:
۱۴۳.....	ضمیمه شماره یک- آثار معماری معاصر ایران:
۱۵۱.....	ضمیمه شماره دو - آلبوم آثار برگزیده جهان:
۱۶۱.....	ضمیمه شماره سه- مروری بر آثار برگزیده معماری:
۱۸۱.....	فهرست منابع و مآخذ: